

باور به «جهان آخرت اسلامی» تعدیل کننده رابطه «باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه» با «سلامت روان شناختی»

دکتر محسن گل پرور*

الهام استبرقی**

زهرا جوادیان***

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی نقش «باور به جهان آخرت عادلانه اسلامی» در رابطه «باور به دنیای ناعادلانه و عادلانه برای خود و دیگران» با «سلامت روان شناختی» اجرا شد. جامعه آماری پژوهش دانشجویان رشته روانشناسی بودند که از بین آنها ۲۶۷ نفر انتخاب و به پرسشنامه‌های باور به جهان آخرت، باور به جهان آخرت عادلانه، باور به دنیای ناعادلانه و عادلانه برای خود و دیگران و بهزیستی روان شناختی پاسخ دادند. نتایج نشان داد بین باور به جهان آخرت و باور به دنیای عادلانه برای دیگران با سلامت روان شناختی ادراک شده رابطه مثبت معنادار وجود دارد ($P < 0/01$). نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی نشان داد باور به جهان آخرت رابطه باور به دنیای عادلانه برای دیگران را با سلامت روان شناختی ادراک شده تعدیل می‌نماید.

واژگان کلیدی: باور به جهان آخرت، باور به دنیای عادلانه، باور به دنیای ناعادلانه، سلامت روان شناختی

Email: drmgolparvar@gmail.com

*دانشیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان

**کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان، اصفهان

***کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان، اصفهان

تاریخ تایید: ۹۱/۱۰/۵

تاریخ دریافت: ۹۱/۶/۱۲

مقدمه

باور به دنیای عادلانه^۱ باور به دنیایی که دستاوردهایی را به دلیل نیک‌خواهی برای فراهم می‌سازد نیست، بلکه باور به دنیایی است که دستاوردهای دنیوی را بر مبنای دسترنج و شایستگی برای انسان‌ها به ارمغان می‌آورد (گل‌پرور و جوادی، ۱۳۸۵؛ گل‌پرور و جوادیان، ۱۳۸۹ الف و ب؛ بگیو^۲، ۲۰۰۲ و ۲۰۰۶؛ کوریا و دالبرت^۳، ۲۰۰۷؛ ادلاند، ساگارین و جانسون^۴، ۲۰۰۷؛ لوکاس، الکساندر، فایرستون و لیبرتون^۵، ۲۰۰۷). باور به دنیای عادلانه، باور به دنیایی منصف، باز خورد دهنده به تلاش و پشتکار و باور به دنیایی عدالت‌گراست (دالبرت و دزوکا^۶، ۲۰۰۴؛ دالبرت، ۲۰۰۹). در مقابل باور به دنیای ناعادلانه باور به دنیایی فانی است که اصول عدالت در گردش آن نقشی ندارد. جهانی که در آن بی‌گناهان به جای گناه‌کاران مجازات می‌شوند، تلاش، کوشش و برنامه‌ریزی‌های افراد به نتایجی شایسته و درخور نمی‌انجامد و بالاخره باور به جهانی است که بدون دلیل موجه، بیماری، تبعیض، عناد، دشمنی، خصومت و خشونت را برای انسان‌ها به ارمغان می‌آورد (گل‌پرور و اکبری، ۱۳۸۸). لرنر^۷ (۱۹۸۰) باور به دنیای عادلانه را نوعی توهم مثبت تلقی نموده، با این حال تحقیقات گسترده در ایران و جهان، نشان می‌دهد که این باورها بیش از آنکه دارای پیامد منفی قابل توجهی باشند، به دلیل اینکه انسان‌ها را به سوی اعمال و تصمیمات خاص سوق می‌دهند دارای پیامدهای مثبت قابل توجهی است (گل‌پرور و عریضی، ۱۳۸۶؛ کوریا و والا^۸، ۲۰۰۴؛ کوریا، والا و اگوایر^۹، ۲۰۰۷؛ کوبلاآدوریک و کاوارتوک^{۱۰}، ۲۰۰۷). از چنین منظری می‌توان گفت باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه، باورهایی مبتنی بر تعلقات پراگماتیک (عمل‌گرایانه) هستند که با توجه به ماهیت خود، هر یک

1. Belief in a just world
2. Bègue-
3. Correia & Dalbert
4. Edlund, Sagarin & Johnson
5. Lucas, Alexander, Firestone & LeBreton
6. Dalbert & Dzuka
7. Lerner
8. Vala
9. Aguiar
10. Cubela Adoric & Kvartuc

تبعات روان‌شناختی متفاوتی را برای سلامتی انسان‌ها بیار می‌آورند.

از زمره مهم‌ترین پیامدهای مثبت برای باور به دنیای عادلانه، تجربه حالات عاطفی مثبت، افزایش احساس سلامتی عمومی، رضایت از زندگی، سازگاری سریع‌تر با تجاوزات جنسی، کاهش سطح استرس و نگرانی، کاهش افسردگی و اضطراب، کاهش نارسایی عملکرد اجتماعی و کاهش تمایل به خودکشی است (گل‌پرور، کامکار و جوادی، ۱۳۸۶؛ گل‌پرور و خاکسار، ۱۳۸۸؛ فچن هوور، جاکوبز و بلس چاک، ۲۰۰۵؛ اوتو^۲ و دالبرت، ۲۰۰۵؛ اوتو و اشمیت^۳، ۲۰۰۶؛ اوتو، باس^۴، دالبرت، شوپ و هویر^۵، ۲۰۰۶؛ دالبرت و فیلک^۶، ۲۰۰۷؛ دزوکا و دالبرت، ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷). در مقابل باور باور به دنیای ناعادلانه اغلب منجر به سوءظن و بدگمانی و تمایل به خشونت و پرخاشگری در سطح شناختی و رفتاری است (گل‌پرور و اکبری، ۱۳۸۸). پیامدهای معطوف به سلامتی برای باور به دنیای عادلانه مرهون کارکردهایی است که این باورها برای افراد بدنبال می‌آورند. مهم‌ترین کارکردهای مطرح برای این باورها، مستعد ساختن افراد برای برنامه ریزی برای آینده، نشان دادن پشتکار و انگیزه برای اهداف برنامه‌ریزی شده، عمل کردن بعنوان سپربلا در برابر حوادث و رخدادهایی که بنظر ناعادلانه می‌رسند و تعدیل و کنترل هیجان‌هایی نظیر خشم و پرخاشگری است (ساتون و داگلاس^۷، ۲۰۰۵؛ استنسما و ون‌دایک^۸، ۲۰۰۶؛ استرلان^۹، ۲۰۰۷؛ ساتون و واینارد^{۱۰}، ۲۰۰۷).

به هر حال امروزه باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه، به متغیرهایی جذاب از طرف نظریه‌پردازان و پژوهشگران علاقه‌مند در سطح جهان و ایران تبدیل شده و علاقه قابل توجهی برای پژوهش در باب آنها وجود دارد. این علاقه و توجه تحت تأثیر سه

1. Fetschenhauer, Jacobs & Belschak
2. Otto
3. Schmidt
4. Boos
5. Schöps & Hoyer
6. Filke
7. Sutton & Douglas
8. Steensma & van Dijke
9. Strelan
10. Winnard

عامل بوده است: ۱) از زمان طرح و بسط نظریات و پژوهش‌های معطوف به باور به دنیای عادلانه و پس از آن باور به دنیای ناعادلانه، بخوبی مشخص شده که این باورها به صورت بالقوه و بالفعل قادر به توضیح بسیاری از وقایع و اتفاقات در سطح ذهنی برای انسان‌ها و بدنال آن در عرصه رفتارها و تصمیمات هستند (گل‌پرور و عریضی، ۱۳۸۶؛ گل‌پرور و اکبری، ۱۳۸۸). ۲) دلیل دوم این است که این باورها ماهیتی جهان‌شمول دارند که به اشکال مختلف، در میان مردم فرهنگ‌ها و کشورهای مختلف، صرف‌نظر از تعلقات و پای‌بندی‌های دینی و مذهبی متفاوت وجود دارند (گل‌پرور و جوادیان، ۱۳۸۹). ۳) و بالاخره سومین دلیل نیز آن است که باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه، هر یک با متغیرهای فردی، موقعیتی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مختلف پیوند دارند. این پیوندها پژوهشگران را برای بررسی نقش‌های پیش‌بینی و پیامدی این متغیرها به طور جدی ترغیب نموده است (گل‌پرور و جوادی، ۱۳۸۵؛ گل‌پرور و عریضی، ۱۳۸۶).

توجه عمیق به درون‌مایه باور به دنیای عادلانه نشان می‌دهد که این باورها با باورهای بنیادین مسلمانان و به‌ویژه ایرانیان سازگاری بالایی دارد (گل‌پرور و اکبری، ۱۳۸۸؛ علیخانی، ۱۳۸۲). با این حال توجه جدی‌تر به باورهای مسلمانان حاکی از وجود باورهای فراج جهانی در کنار باورهای نظیر باور به دنیای عادلانه و باور به دنیای ناعادلانه است (گل‌پرور و جوادیان، ۱۳۸۹). یکی از بارزترین باورهای فراج جهانی که در میان مسلمانان وجود دارد، باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه است (جوادی‌آملی، ۱۳۸۷). در سراسر آموزه‌های دینی و مذهبی پیامبر مکرم اسلام و در جای‌جای قرآن کریم کتاب آسمانی مسلمانان به پیروان دین اسلام توصیه به نیت خداپسندانه در امور و کارها و در نظر گرفتن عقوبت و پاداش اخروی در اعمال و کارهای خود شده است. این توصیه‌ها تا بدانجا پیش می‌رود که دنیا مزرعه آخرت معرفی می‌شود (موسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان، ۱۳۸۷). علاوه بر این، ائمه اطهار (ع) نیز در تمامی رهنمودهای ارزشمند خود به مسلمانان، آنها به اعمال خداپسندانه و ناعدوستانه که پیامدهای مثبتی در جهان آخرت در پی خواهد داشت نوید داده‌اند (صدر، ۱۳۸۸). از امام جواد (ع) دلیل ناخوشایندی مرگ در مذاق انسان را پرسیدند، حضرت پاسخ فرمودند: چون به آن جهل دارند، آن را ناخوش می‌شمارند و

اگر می‌شناختند و از دوستان خدا بودند، بدان محبت می‌ورزیدند و می‌دانستند آخرت برای آنان بهتر از دنیا است (محمد بن علی بن الحسین، ۱۳۷۲). بر اساس آموزه‌های دین مبین اسلام، باور به جهان آخرت، باور به جهانی فناپذیر فراتر از دنیای مادی و فانی است، که در آن انسان‌ها در سایه عدل و رحمت الهی قرار خواهند گرفت (جوادی آملی، ۱۳۸۷). برای نمونه امام علی (ع) می‌فرماید: آگاه باشید که شما در روزگار مهلت هستید! پس کار نیک انجام دهید؛ زیرا خداوند سرانجام نیک را به نیکوکاران وعده داده است (محمد بن نعمان، ۱۳۸۳). یا در کلامی دیگر می‌فرماید: کوشش و همت خود را برای آخرت صرف کن، اصلاح می‌شوی (محمدی ری‌شهری، ۱۳۷۷). بارزترین خصیصه جهان آخرت نوید داده شده به مسلمان‌ها، جهان آخرتی است که در آن بر پایه عدل الهی، هر کس به اندازه ذره‌ای عمل نیک و خدایپسندانه انجام داده باشد پاداش آن را دریافت و در مقابل اعمال زشت و ناپسند انسانی در هر مقدار و اندازه‌ای مورد عقوبت و تنبیه قرار خواهد گرفت (موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷). بر این اساس باور به جهان آخرت اسلامی باور به جهان آخرت عادلانه‌ای است که در آن دیگر بی‌گناهان به جای گناه‌کاران مجازات نمی‌شوند، عقوبت متناسب کننده و یا پاداش به کسی بی دلیل داده نمی‌شود و خصومت، تبعیض، بیماری، بی‌مهری و عناد و دشمنی در آن جایگاهی ندارد (جوادی آملی، ۱۳۸۷). در مقابل باور به جهان آخرت، باور به جهانی سراسر آکنده از عدل، مهر، رحمت و آرامش است که در آن نیکوکاران به آرامش ابدی و بدکاران به عقوبتی سخت آزاردهنده گرفتار خواهند آمد (محمد بن نعمان، ۱۳۸۳). به همین دلیل باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه، باورهایی غایت نگر و فراجهان مادی هستند که از باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه به این دلیل متمایز می‌شوند که داور و اعطا کننده دستاورد به انسان‌ها در آن خداوند متعال است و خللی در آن توسط انسان وارد نمی‌شود (محمد بن علی بن الحسین، ۱۳۷۲).

به هر حال ماهیت باور به جهان آخرت و جهان آخرت عادلانه، این شکل از باورهای فراجحانی انسانی را در جایگاهی بس خطیر برای رفتار، عمل و سلامتی جسم و روان قرار می‌دهد. در نگاهی اجمالی می‌توان گفت انسان موجودی پیچیده و چندوجهی است که در هر لحظه تحت تاثیر شرایط زیستی، اجتماعی و روانی خود

قرار می‌گیرد (دیماثو، ۱۳۷۸). از میان عوامل مورد اشاره، باورها عناصری شناختی محسوب می‌شوند که نظام تبیین و تفسیر فکری خاصی را به افراد تحمیل نموده، و بدنبال آن وارد عرصه تاثیر بر سلامت جسم و روان در انسان‌ها می‌شوند. بارزترین حمایت برای تاثیر باورهای انسان بر سلامتی جسمی و روانی وی، نقش باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه در سلامت جسمی و روانی است. پژوهش‌های داخل ایران نشان می‌دهد که هر چه باور به دنیای عادلانه نیرومندتر می‌شود سطح علایم تهدید کننده سلامت روانی نظیر نگرانی، اضطراب، افسردگی، میل به خودکشی و رنجش ناشی از بدرفتارها و بی‌عدالتی‌هایی که دیگران بر انسان روا می‌دارند تضعیف می‌شود (گل‌پرور و جوادی، ۱۳۸۵؛ گل‌پرور و خاکسار، ۱۳۸۸؛ گل‌پرور و عریضی، ۱۳۸۸). پژوهش‌های خارج از کشور نیز نظیر پژوهش کوریا و والا (۲۰۰۴)، فچن‌هوور و همکاران (۲۰۰۵)، دزوکا و دلبرت (۲۰۰۶ و ۲۰۰۷)، کوریا و دلبرت (۲۰۰۷) از ارتباط و نقش باور به دنیای عادلانه بر سلامت و بهزیستی جسمی و روانی حمایت می‌کنند. تاثیرات باور به دنیای عادلانه بر سلامتی جسمی و روانی، تردیدی در مورد کارکرد باورهای مثبت بر سلامتی بجای نمی‌گذارد. با این حال زیربنای منطقی پژوهش حاضر بر این ایده نهاده شد که باورهایی نظیر باور به جها آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه باورهای آینده‌گرا و فراج جهانی هستند که بسان یک نظام باور کلان، باورهایی خردتر نظیر باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه را تحت الشعاع خود قرار می‌دهند. به این معنی که وقتی فردی به جهان هستی بعنوان قلمرو نیروی لایزال الهی بنگرد، و گردش چرخ گردون را در راستای حکمت متعالی خداوند بداند، علاوه بر باور به جهان آخرت، دنیا را مکانی سرشار از حکمت و اندیشمندی دقیق خواهد نگریست (موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷). بر همین اساس بنظر می‌رسد که باور به جهان آخرت بر اساس رویکرد غایت‌نگری به سرنوشت و سلامتی بشر، بتواند رابطه باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه را با سلامت روان شناختی ادراک شده در دانشجویان دختر تعدیل نماید.

ضرورت و اهمیت پژوهش حاضر در درجه اول زمینه‌سازی طرح باورهایی فراج جهانی نظیر باور به جهان آخرت و جهان آخرت عادلانه در عرصه پژوهش و نظریه‌پردازی است. آنچه از خلال متون پژوهشی و اسناد پژوهشی در ایران آشکار است، غفلت از باور به جهان آخرت و جهان آخرت عادلانه در نظریات و پژوهش‌هایی

است که تاکنون انجام گرفته است. علاوه بر این مستند کردن و قطعیت بخشیدن به نقش باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه برای سلامتی جسمی و روانی این امکان را فراهم می‌سازد تا بتوانیم نقش باورهای مذهبی فراجاهانی را در حوزه سلامتی فردی و اجتماعی و به ویژه در میان دانشجویان دختر در دانشگاه‌ها در قالب ترویج و اشاعه غایت‌نگری به سلامتی روانی و جسمی پررنگ‌تر و برجسته‌تر نماییم. این روند با احتمال زیاد عاملی جهت پیش‌گیری از رفتارها و افکار آسیب‌رسان در میان دانشجویان و به ویژه دانشجویان دختر خواهد شد. بر همین پایه هدف اصلی در این پژوهش بررسی نقش باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه در رابطه بین باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با سلامت روانشناختی ادراک شده در نظر گرفته شده است.

روش

این پژوهش از زمره پژوهش‌های همبستگی است که جامعه آماری آن را دانشجویان دختر روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان در پاییز ۱۳۹۰ به تعداد ۸۰۰ نفر تشکیل داده اند. از میان این جامعه آماری، ۲۷۰ نفر به شیوه سهل‌الوصول (در دسترس) انتخاب شدند. پس از جمع‌آوری پاسخنامه‌ها ۳ پاسخنامه به دلیل ناقص بودن از تحلیل‌ها کنار رفت، لذا گروه نمونه پژوهش به ۲۶۷ نفر تقلیل یافت. از ۲۶۷ نفر نمونه پژوهش، ۱۹۸ نفر (معادل ۹۴/۲ درصد) در مقطع کارشناسی و ۶۸ نفر (معادل ۲۵/۸ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بودند. از ۲۴۱ نفر (معادل ۹۰/۲ درصد) که وضعیت تاهل خود را اعلام نمودند، ۱۸۰ نفر (معادل ۶۸/۴ درصد) مجرد و ۶۱ نفر (معادل ۲۲/۸ درصد) متاهل بودند. دامنه سنی دانشجویان شرکت کننده در پژوهش ۱۹ تا ۴۲ سال با میانگین سنی ۲۱/۸۴ (با انحراف معیار ۶/۹) بودند. از ابزارهای زیر برای سنجش متغیرها استفاده به عمل آمد.

ابزار اندازه‌گیری

۱. پرسشنامه باور به جهان آخرت: برای سنجش باور به جهان آخرت پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته در این پژوهش بر مبنای پیشینه نظری و پژوهشی موجود (محمدبن‌علی‌بن‌الحسین، ۱۳۷۲؛ محمدی ری‌شهری، ۱۳۷۷؛ محمدبن‌نعمان، ۱۳۸۳؛

جوادی‌آملی، ۱۳۸۷؛ گل‌پرور، ۱۳۸۹) تهیه و آماده اجرا گردید. تعداد سوالات این پرسشنامه ۸ سوال و مقیاس پاسخ‌گویی آن شش درجه‌ای (کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۶) است (یک نمونه سوال این پرسشنامه به این شرح است: به جهان آخرتی که به انسان‌ها نوید آن داده شده باور دارم). روایی صوری و محتوایی پرسشنامه از طریق نظر تخصصی بررسی گردیده است. روایی پرسشنامه نیز از طریق روایی سازه (تحلیل عاملی اکتشافی و چرخش از نوع واریماکس)، روایی هم‌زمان (از طریق محاسبه همبستگی این پرسش‌نامه با پرسشنامه‌های باور به دنیای عادلانه، باور به دنیای ناعادلانه، اخلاق کاری اسلامی و باورهای جبران عدالت) و روایی ملاکی (تعیین توان پیش‌بینی باور به دنیای عادلانه، باور به دنیای ناعادلانه، اخلاق کاری اسلامی، و باورهای جبران عدالت) در حضور باور به جهان آخرت عادلانه بود. پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ محاسبه و برابر با ۰/۸۱ به دست آمد.

۲. پرسشنامه باور به جهان آخرت عادلانه: برای سنجش باور به جهان آخرت عادلانه پرسشنامه‌ای محقق ساخته در این پژوهش بر مبنای پیشینه نظری و پژوهشی موجود (محمدبن‌علی‌بن‌الحسین، ۱۳۷۲؛ محمدی‌ری‌شهری، ۱۳۷۷؛ محمدبن‌نعمان، ۱۳۸۳؛ جوادی‌آملی، ۱۳۸۷؛ گل‌پرور، ۱۳۸۹؛ گل‌پرور و جوادیان، ۱۳۸۹ الف و ب) تهیه و آماده اجرا گردید. تعداد سوالات این پرسشنامه ۸ سوال و مقیاس پاسخ‌گویی آن شش درجه‌ای (کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۶) است (یک نمونه سوال این پرسشنامه به این شرح است: به جهان آخرتی که به انسان‌ها نوید آن داده شده باور دارم). روایی صوری و محتوایی پرسشنامه از طریق نظر تخصصی بررسی گردید. روایی پرسشنامه همچنین از طریق روایی سازه (تحلیل عاملی اکتشافی و چرخش از نوع واریماکس)، روایی هم‌زمان (از طریق محاسبه همبستگی این پرسشنامه با پرسشنامه‌های باور به آخرت عادلانه، باور به دنیای عادلانه، باور به دنیای ناعادلانه، اخلاق کاری اسلامی، و باورهای جبران عدالت) و روایی ملاکی (تعیین توان پیش‌بینی باور به دنیای عادلانه، باور به دنیای ناعادلانه، اخلاق کاری اسلامی، و باورهای جبران عدالت) در حضور باور به جهان آخرت بود. پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ محاسبه و برابر با ۰/۹۳ به دست آمد.

۳. پرسشنامه باور به دنیای ناعادلانه: برای سنجش باور به دنیای ناعادلانه (یک

نمونه سؤال برای این پرسش‌نامه نیز به این شرح است: اتفاقات مهم زندگی من در دنیا غیرمنصفانه است) از پرسش‌نامه ۴ سؤالی دالبرت، لایپکوس، سالی و گوچ^۱ (۲۰۰۱) که در ایران قبلاً ترجمه و اعتباریابی شده (گل‌پرور و عریضی، ۱۳۸۶) استفاده به عمل آمد. این پرسش‌نامه بر مقیاس هفت‌درجه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۷) پاسخ داده شد و در داخل و خارج از شواهد روایی و پایایی مطلوبی برخوردار هستند (دالبرت و همکاران، ۲۰۰۱؛ گل‌پرور و عریضی، ۱۳۸۶). این پرسش‌نامه رنج‌بردن فرد از سرنوشتی ناعادلانه را مورد سنجش قرار می‌دهد. تحلیل عاملی اکتشافی مجدد برای این پرسش‌نامه همراه با دو پرسش‌نامه باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران در این پژوهش (با چرخش از نوع واریماکس) روایی سازه این پرسش‌نامه را برای بار دوم مستند ساخت، به ترتیبی که آلفای کرونباخ برای این پرسش‌نامه برابر با ۰/۷۲ به دست آمد.

۴. پرسشنامه باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران: برای سنجش باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران از دو مجموعه ۸ سؤالی (یکی برای خود و دیگری برای دیگران) که توسط ساتون و داگلاس (۲۰۰۵) معرفی شده و بر مقیاس لیکرت هفت‌درجه‌ای (کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۷) پاسخ داده شد، استفاده شد. این دو پرسش‌نامه در ایران توسط گل‌پرور و عریضی (۱۳۸۶) ترجمه و مورد پایایی‌سنجی و روایی‌یابی قرار گرفته و در مطالعات بعد از آن نیز (گل‌پرور و جوادی، ۱۳۸۵، گل‌پرور و همکاران، ۱۳۸۶) از نظر شواهد روایی و پایایی مورد بررسی مجدد قرار گرفته است. شواهد حاصل از این مطالعات همگی حاکی از مطلوب بودن روایی و پایایی این دو مقیاس هشت سؤالی است، به ترتیبی که آلفای کرونباخ برای مقیاس باور به دنیای عادلانه برای خود ۰/۷۵ و برای مقیاس باور به دنیای عادلانه برای دیگران نیز از ۰/۷۵ تا ۰/۸۴ در نوسان گزارش شده است (گل‌پرور و جوادی، ۱۳۸۵؛ گل‌پرور و عریضی، ۱۳۸۶؛ گل‌پرور و همکاران، ۱۳۸۶). مقیاس باور به دنیای عادلانه برای خود، باور فرد پاسخ‌گو را در باب رعایت عدالت در دنیا برای خود فرد (یک نمونه سؤال برای باور به دنیای عادلانه برای خود بدین شرح است؛ آنچه در دنیا نصیب من می‌شود عادلانه است) و مقیاس باور به دنیای عادلانه برای دیگران، باور فرد پاسخ‌گو را در باب رعایت

1. Dalbert, Lipkus, Sallay, Goch.

عدالت در دنیا برای دیگران (یک نمونه سؤال برای باور به دنیای عادلانه برای دیگران بدین شرح است؛ آنچه در دنیا نصیب دیگر مردم می‌شود عادلانه است) مورد سنجش قرار می‌دهد. در این پژوهش تحلیل عاملی اکتشافی مجدد روایی سازه این دو پرسش‌نامه را مستند ساخت و آلفای کرونباخ برای باور به دنیای عادلانه برای دیگران برابر با ۰/۷۹ و برای باور به دنیای عادلانه برای خود برابر با ۰/۸ بدست آمد.

۵. مقیاس سلامت روان‌شناختی ادراک شده: برای سنجش سلامت روان‌شناختی ادراک شده در این پژوهش مقیاسی ۳۰ گویه‌ای بر اساس پیشینه پژوهش (گل‌پرور و جوادی، ۱۳۸۵؛ گل‌پرور و خاکسار، ۱۳۸۸) ساخت و آماده اجرا گردید. این مقیاس به صورت پنج‌گزینه‌ای (هرگز = ۱ تا همیشه = ۵) پاسخ داده می‌شود و از فرد پاسخ‌گو خواسته می‌شود تا با خواندن هر یک از نشانه‌های روان‌شناختی ارائه شده (نظیر اضطراب، خشم و احساسات پرخاشگرانه، احساس ناتوانی و ضعف روانی) مشخص نماید که در طول سه ماه گذشته تاکنون چقدر هر یک از این علائم را در خود تجربه نموده است. افزایش نمرات در این مقیاس به مفهوم افزایش سطح سلامت روان‌شناختی می‌باشد. روایی صوری و محتوایی این مقیاس از طریق تنی چند از متخصصین حوزه روان‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت و مورد تایید واقع شد. برای بررسی روایی سازه این مقیاس از تحلیل عاملی اکتشافی (با چرخش از نوع واریماکس) استفاده شد. نتیجه این تحلیل نشان داد که این مقیاس با سنجه (KMO) برابر با ۰/۹۷ و آزمون کرویت بارتلت برابر با ۷۳۹۴/۹۸ ($P < ۰/۰۱$) دارای ساختاری یک عاملی با بارهای عاملی ۰/۵۶ تا ۰/۸۳ می‌باشد. آلفای کرونباخ این مقیاس در این پژوهش برابر با ۰/۹۷ به دست آمد.

یافته‌ها

در جدول ۱، میانگین، انحراف معیار و همبستگی درونی بین متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱: میانگین، انحراف معیار و همبستگی درونی بین متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	M	SD	۱	۲	۳	۴	۵
۱ باور به عادلانه برای خود	۳/۳۴	۰/۹۲	-				
۲ باور به عادلانه برای دیگران	۳/۸۲	۰/۸۸	۰/۶۸**	-			
۳ باور به ناعادلانه	۳/۲۶	۱/۲	-۰/۱۲*	-۰/۳۳**	-		
۴ باور به جهان آخرت	۴/۵۵	۰/۹۳	-۰/۰۵	-۰/۰۲	-۰/۰۲	-	
۵ باور به جهان آخرت عادلانه	۵/۰۵	۱/۰۲	۰/۰۳	۰/۹۰	-۰/۰۸	۰/۷۱**	-
۶ سلامت روانشناختی ادراک شده	۲/۴۵	۱/۳	۰/۱۱	۰/۲۱**	۰/۰۴	۰/۲۴**	۰/۰۲

* $P < 0.05$ ** $P < 0.01$

چنانکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود، باور به دنیای عادلانه برای خود با باور به دنیای عادلانه برای دیگران دارای رابطه مثبت و معنادار ($P < 0.01$) و با باور به دنیای ناعادلانه دارای رابطه منفی و معناداری ($P < 0.05$) است. باور به دنیای عادلانه برای خود با باور به جهان آخرت، با باور به جهان آخرت عادلانه و سلامت روانشناختی ادراک شده دارای رابطه معناداری نیست ($P > 0.05$). باور به دنیای عادلانه برای دیگران با باور به دنیای ناعادلانه دارای رابطه منفی و معناداری ($P < 0.05$) و با سلامت روانشناختی ادراک شده نیز دارای رابطه منفی و معنادار ($P < 0.01$) است. باور به دنیای عادلانه برای دیگران با باور به جهان آخرت و با باور به جهان آخرت عادلانه دارای رابطه معناداری نیست ($P > 0.05$). باور به دنیای ناعادلانه با باور به جهان آخرت، با باور به جهان آخرت عادلانه و سلامت روانشناختی ادراک شده دارای رابطه معناداری نیست ($P > 0.05$). باور به جهان آخرت با باور به جهان آخرت عادلانه و با سلامت روانشناختی ادراک شده دارای رابطه مثبت و معنادار است ($P < 0.01$). باور به جهان آخرت عادلانه با سلامت روانشناختی ادراک شده دارای رابطه معناداری نیست ($P > 0.05$). در جدول ۲ نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی برای بررسی نقش باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه در رابطه باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران و باور به دنیای ناعادلانه با سلامت روانشناختی دانشجویان دختر ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی برای بررسی نقش باور به جهان آخرت و

جهان آخرت عادلانه

سلامت روانشناختی ادراک شده			
رتبه	مدل های پژوهش		
	۱	۲	۳
۱	۰/۰۶	۰/۰۸	۰/۰۷
۲	-۰/۲۷**	-۰/۲۵**	۰/۱۸*
۳	-۰/۰۴	-۰/۰۴	۰/۰۲
۴	-	۰/۴۴**	۰/۴۲**
۵	-	-۰/۲۷**	۰/۳۶**
۶	-	-	۰/۰۵
۷	-	-	۰/۳۷**
۸	-	-	۰/۲۲*
۹	-	-	۰/۰۷
۱۰	-	-	۰/۰۰۱
۱۱	-	-	۰/۰۲
۱۲	R^2 یا R^2 ذ	۰/۰۴۸**	۰/۱۱۸**
۱۳	F یا F ذ	۴/۳۶**	۶/۷۹**

**P<۰/۰۱ * P<۰/۰۵

چنان‌که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، در مدل‌های سه‌گانه پژوهش (۱ تا ۳)، در مدل ۱، فقط باور به دنیای عادلانه برای دیگران دارای توان پیش‌بین معنادار با علامت منفی و توان تبیین واریانس ۴/۸ درصد برای سلامت روان‌شناختی ادراک شده بوده است. در مدل ۲ که باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه افزوده شده، هر دو متغیر با توان پیش‌بینی معنادار ۹/۴ درصد واریانس انحصاری افزوده معنادار برای سلامت روان‌شناختی ادراک شده پدید آورده‌اند. بالاخره در مدل ۳ که تعامل‌های دوره باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت

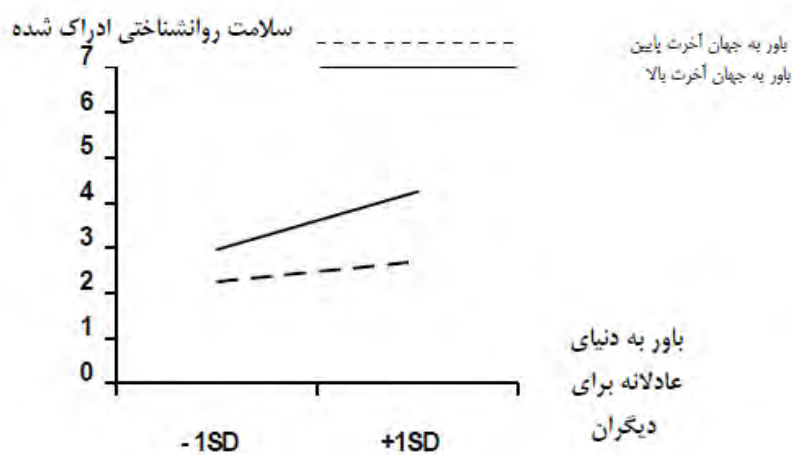
عادلانه وارد شده اند، دو تعامل باور به دنیای عادلانه برای دیگران $\times$ باور به جهان آخرت و باور به دنیای ناعادلانه $\times$ باور به جهان آخرت، $11/8$ درصد واریانس انحصاری افزوده معنادار برای سلامت روان شناختی ادراک شده پدید آورده اند. این یافته به این معنی است که رابطه باور به دنیای ناعادلانه با سلامت روان شناختی ادراک شده در سطوح باور به جهان آخرت و رابطه باور به دنیای عادلانه برای دیگران با سلامت روان شناختی ادراک شده در سطوح باور به جهان آخرت متفاوت است. نتایج تحلیل رگرسیون ساده برای بررسی اثرات سطوح پایین و بالای باور به جهان آخرت در رابطه بین باور به دنیای عادلانه برای دیگران و باور به دنیای ناعادلانه با سلامت روان شناختی ادراک شده در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل رگرسیون ساده سطوح باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت

ردیف	متغیر پیش بین	متغیر ملاک	باور به جهان آخرت پایین				باور به جهان آخرت بالا			
			R ²	SE	B	R ²	SE	B		
۱	باور به دنیای عادلانه برای دیگران	سلامت روان شناختی ادراک شده	۰/۲۲	۰/۳۸	۰/۱	۰/۱	۱/۱۵**	۰/۴۱	۰/۵۱**	۰/۲۵۸**
۲	باور به دنیای ناعادلانه		-۰/۰۹	۰/۲۶	۰/۱۴	-۰/۰۰۹	-۰/۰۹	۰/۳۳	-۰/۱۴	۰/۰۰۷

** $P < 0.01$

چنان که در جدول ۳ مشاهده می شود، باور به دنیای عادلانه فقط در باور به جهان آخرت بالا با سلامت روان شناختی ادراک شده دارای رابطه معنادار است. باور به دنیای ناعادلانه با سلامت روان شناختی ادراک شده در سطوح پایین و بالای باور به جهان آخرت دارای رابطه معناداری نیست. نتایج تحلیل ساده شیب خط برای سطوح پایین و بالای باور به جهان آخرت برای رابطه باور به دنیای عادلانه برای دیگران و سلامت روان شناختی ادراک شده در نمودار ۱ ارائه شده است.

نمودار ۱: رابطه باور به دنیای عادلانه برای دیگران با سلامت روانشناختی ادراک شده در باور به جهان آخرت پایین و بالا

چنان‌که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود، در باور به جهان آخرت، باور به دنیای عادلانه برای دیگران با سرعت بیشتری به سلامت روانشناختی ادراک شده انجامیده است.

بحث

یافته‌های حاصل از این پژوهش شواهدی نوین از نقش باور به جهان آخرت اسلامی در رابطه باور به دنیای ناعادلانه و سلامتی در دانشجویان دختر به دست داد. در حوزه روابط ساده میان باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران، باور به دنیای ناعادلانه، باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه اسلامی با سلامتی در دانشجویان دختر، شواهد حاصل از این پژوهش نشان داد که باور به دنیای عادلانه برای دیگران و باور به جهان آخرت با سلامت روانشناختی در دانشجویان دختر دارای رابطه معنادار است (جدول ۱). این یافته بطور ضمنی با آنچه که در حوزه سلامتی روانشناختی در داخل و خارج از ایران (گل‌پرور و جوادی، ۱۳۸۵؛ گل‌پرور و عریضی، ۱۳۸۸؛ کوریا و والا، ۲۰۰۴؛ فچن هوور و همکاران، ۲۰۰۵؛ دزوکا و دالبرت، ۲۰۰۷) ارائه شده به‌طور نسبی هم‌خوان است.

یافته‌های بعدی این پژوهش به نقش تعدیل کننده باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه در رابطه بین باور به دنیای عادلانه برای خود و دیگران و باور به دنیای ناعادلانه با سلامتی باز می‌گردد. چنان‌که در جدول ۲ مشخص گردید در یک مورد باور به جهان آخرت (در رابطه باور به دنیای عادلانه برای دیگران با سلامتی روان‌شناختی) نشانه‌های تعدیل‌کنندگی را نشان داد. درحوزه رابطه باور به دنیای عادلانه برای دیگران با سلامتی روان‌شناختی، باور به جهان آخرت نقش صریح و روشنی را نشان داد. این نقش تعدیل‌کنندگی به این صورت بود که وقتی باور به جهان آخرت بالا و نیرومند است، باور به دنیای عادلانه برای دیگران باعث افزایش سلامتی می‌شود، ولی به محض تضعیف باور به جهان آخرت، باور به دنیای عادلانه برای دیگران با سلامت روان‌شناختی رابطه‌اش را از دست می‌دهد. این امر حاکی از آن است که باور به جهان آخرت بسان یک تسهیل‌گر شناختی^۵ روانی باعث پیوند بین باور به دنیای عادلانه برای دیگران با سلامت روان‌شناختی می‌شود. این پژوهش در سطح ایران و جهان نوین است، لذا چندان نمی‌توان از هم‌خوانی یا ناهم‌خوانی یافته‌ها با یافته‌های پژوهشگران دیگر سخن به میان آورد. اما چند نکته بسیار مهم در خصوص یافته‌های حاصل از این پژوهش مطرح است.

نکته اول اینکه در شرایط کنونی به طور جدی وقت آن رسیده تا باورهای دینی و اعتقادی ما مسلمانان در عرصه پژوهش‌ها و نظریات مورد توجه قرار گرفته و نقش‌های سازنده آنها برای بهزیستی جسمی و روانی بررسی و به اطلاع عموم رسانده شود. نکته بعدی که مبتنی بر یافته‌های حاصل از این پژوهش است، طرح روی‌کرد غایت‌نگری فراجهانی اسلامی به سلامتی است. منظور از روی‌کرد غایت‌نگری فراجهانی اسلامی به سلامتی به این واقعیت انکارناپذیر مربوط می‌شود که باورهای معطوف به جهان آخرت به عنوان جهانی فراتر و بادوام‌تر از این جهان فانی که در سرنوشت نهایی انسان‌ها در آن چیزی جز عدالت خداوندی بر مبنای رفتارهای این جهانی انسان نقش نخواهد داشت، به طور جدی بر سلامت روانی - رفتاری، اجتماعی و سلامت جسمی انسان تاثیر می‌گذارد. این تاثیر به نظر شگرف می‌رسد با این حال به نظر می‌رسد که از طریق فرایندهای شناختی در انسان‌ها به خوبی قابل تبیین است. در واقع بر اساس رویکرد غایت‌نگری اسلامی به سلامتی، انسان با باور به دستاوردهای عادلانه‌ای که به

وی در جهان آخرت نوید داده شده، با احساس آرامش درونی و با چشم دوختن به جهانی فراتر از جهان مادی و فانی، خود را در مسیر سلامتی و بهزیستی مطلوب‌تری قرار خواهد داد. باور به جهان آخرت عادلانه بر این اساس علاوه بر ضربه‌گیری باور به دنیای ناعادلانه بر سلامتی دارای کارکرد آرامش و اطمینان‌بخشی نیز خواهد بود. بنابر این در جمع‌بندی پایانی بحث و نتیجه‌گیری تاکید می‌شود که سازه‌های باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه ظرفیتی بالقوه بالا برای تعدیل اثرات باورهای منفی و بدبینانه بر سلامتی و بهزیستی انسانها دارند. این تعدیل اثر در راستای تضعیف نقش و اثر این باورها است.

به همین جهت پژوهشگران علاقه‌مند می‌توانند، برای پژوهش‌های آینده نقش باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه را بر پدیده‌های رفتاری^۹ روانی مثبت و منفی در گروه‌های مختلف زنان و مردان مورد بررسی قرار دهند و از این طریق به گسترش دانش نظری و کاربردی این حوزه کمک کنند. در سطح کاربردی نیز توصیه صریح و واضح به ترویج و اشاعه هر چه دقیق‌تر و واضح‌تر باور به جهان آخرت و باور به جهان آخرت عادلانه در میان دانشجویان به ویژه دانشجویان دختر است. این ترویج می‌تواند از طریق اساتید، مراکز مشاوره و معاونت فرهنگی دانشگاه‌ها به مرحله اجرا در آید. در پایان نیز لازم است به محدودیت‌های این پژوهش توجه شود. در درجه اول نمونه حاصل از این پژوهش بصورت سهل‌الوصول انتخاب شده است. بهتر است در پژوهش‌های آینده از نمونه‌گیری‌های تصادفی متناسب با جوامع آماری دیگر استفاده شود. محدودیت بعدی اینکه نمونه این پژوهش را دانشجویان دختر رشته روانشناسی تشکیل داده‌اند. در این خصوص نیز لازم است در تعمیم نتایج به دانشجویان پسر و رشته‌های دیگر احتیاط شود.

منابع

- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۷). *انسان مهمان عمل خویش در نشئه آخرت*. چاپ اول، قم: موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان.
- دیماثتو، ام. رابین. (۱۳۷۸). *روانشناسی سلامت*، جلد اول. ترجمه محمد کویانی و همکاران. چاپ اول، تهران: سمت، (سال نشر اثر به زبان اصلی ۱۹۹۱).
- صدر، علیرضا. (۱۳۸۸). عدالت متعالی. *فصلنامه سیاست*، ۳۹ (۱)، ۱۹۵ - ۱۷۵.
- علیخانی، علی اکبر. (۱۳۸۲). عدالت قرآنی در اندیشه نصر حامد ابوزید. *مقالات و بررسی‌ها*، ۷۴، ۱۳۸ - ۱۲۱.
- گل پرور، محسن و اکبری، محمد. (۱۳۸۸). باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه: نگاهی بر تفاوت‌های دیدگاهی برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی. *روانشناسی و دین*، ۲ (۴)، ۱۴۲ - ۱۱۹.
- گل پرور، محسن و جوادی، سارا. (۱۳۸۵). الگوی ارتباطی بین باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با شاخص‌های بهداشت روانی: الگوی معادلات ساختاری. *فصلنامه اصول بهداشت روانی*، ۸ (۳۱ و ۳۲)، ۱۲۲ - ۱۰۹.
- گل پرور، محسن. (۱۳۸۹). ساختار عاملی پرسشنامه رایین و پپلاو در ایران: تمایزی بر باورهای دنیای عادلانه و ناعادلانه. *فصلنامه اندیشه و رفتار در روانشناسی بالینی*، ۵ (۱۸)، ۲۰ - ۷.
- گل پرور، محسن، کامکار، منوچهر، و جوادی، سارا. (۱۳۸۶). رابطه باورهای دنیای عادلانه برای خود و دیگران با سلامت عمومی، رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و افکار خودکار. *فصلنامه دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۹ (۳۱)، ۶۸ - ۳۹.
- گل پرور، محسن، و جوادیان، زهرا. (۱۳۸۹ الف). رابطه باور به دنیای عادلانه و ناعادلانه با عشق به پول. *پژوهش نامه اخلاق*، ۳ (۱۰)، ۷۸، ۶۱.
- گل پرور، محسن، و جوادیان، زهرا. (۱۳۸۹ ب). تمایزات شناختی در باور به دنیای عادلانه در زنان و مردان. *مطالعات راهبردی زنان*، ۱۳ (۵۰)، ۱۵۲، ۱۲۵.
- گل پرور، محسن، و عریضی، حمیدرضا. (۱۳۸۶). اعتباریابی هم‌زمان پرسشنامه‌های باورهای دنیای عادلانه. *مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان*، ۲۵ (۴)، ۲۱۲ - ۱۹۳.
- گل پرور، محسن، و عریضی، حمیدرضا (۱۳۸۸). بررسی نقش میانجی و تعدیلی تبعیض ادراک شده در زنان، در پیوند میان سبک‌های دلبستگی و افسردگی. *فصلنامه مطالعات زنان*، ۷ (۶)، ۱۱۴ - ۹۷.

گل‌پرور، محسن، و خاکسار، سروره. (۱۳۸۸). سلامت عمومی دانشجویان تابعی از جهت‌گیری مذهبی، پابندی مذهبی و باورهای دنیای عادلانه توزیعی و رویه‌ای. *دوفصلنامه اسلام و روانشناسی*، ۳ (۳)، ۶۴-۴۳.

محمدبن‌علی بن‌الحسین، ابی‌جعفر (شیخ صدوق). (۱۳۷۲). معانی الاخبار، جلد دوم. ترجمه عبدالعلی محمدی شاهرودی. چاپ اول، قم: دارالکتب الاسلامیه، ص ۱۹۹.

محمدبن‌نعمان، (شیخ مفید). (۱۳۸۳). الارشاد، جلد اول. ترجمه سیدهاشم رسولی محلاتی. چاپ ششم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی. ص ۳۳۲.

محمدی ری‌شهری، محمد. (۱۳۷۷). میزان‌الحکمه، جلد اول. ترجمه حمیدرضا شیخی. قم، دارالحدیث. ص ۵۹.

موسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان. (۱۳۸۷). آیا باور به جهان آخرت در تعلیمات ادیان گذشته بوده است؟ چاپ اول، قم: موسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان.

Bègue, L. (2002). Beliefs in justice and faith in people: Just world, religiosity and interpersonal trust. *Personality and Individual Differences*, 32, 375-382.

Bègue, L., & Muller, D. (2006). Belief in a just world as moderator of hostile attributional bias. *British Journal of Social Psychology*, 45, 117-126.

Correia, I., & Dalbert, C. (2007). Belief in a just world, justice concerns, and well-being at Portuguese schools. *European Journal of Psychology in Education*, 22, 421-437.

Correia, I., & Vala, J. (2004). Belief in a just world, subjective well-being and trust of young adults. In C. Dalbert & H. Sallay (Eds.), *The justice motive in adolescence and young adulthood: Origins and consequences* (pp. 85-100). London, UK: Routledge.

Correia, I., Vala, J., & Aguiar, O. (2007). Victim s innocence, social categorization, and the threat to the belief in a just world. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43, 31-38.

Cubela Adoric, V., & Kvartuc, T. (2007). Effects of mobbing on justice beliefs

and adjustment. *European Psychologist*, 12, 261-271.

Dalbert, C. (2009). Belief in a just world. In M.R.Leary & R.H.Hoyle (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp. 288-297). New York: Guilford Publications.

Dalbert, C., & Dzuka, J. (2004). Belief in a just world, personality, and well-being of adolescents. In C. Dalbert & H. Sallay (Eds.), *The justice motive in adolescence and young adulthood: Origins and consequences* (pp. 101-116). London, UK: Routledge.

Dalbert, C., & Filke, E. (2007). Belief in a just world, justice judgments, and their functions for prisoners. *Criminal Justice and Behavior*, 34, 1516-1527.

Dalbert, C., Lipkus, I. M., Sallay, H., & Goch, I. (2001). A just and an unjust world: Structure and validity of different world beliefs. *Personality and Individual Differences*, 30, 561-577.

Dzuka, J., & Dalbert, C. (2006). The belief in a just world's impact on subjective well-being in old age. *Aging and Mental Health*, 10, 439-444.

Dzuka, J., & Dalbert, C. (2007). Student violence against teachers: Teachers well-being and the belief in a just world. *European Psychologist*, 12, 253-260.

Edlund, J.E., Sagarin, B.J., & Johnson, B.S. (2007). Reciprocity and the belief in a just world. *Personality and Individual Differences*, 43, 589-596.

Fetchenhauer, D., Jacobs, G., & Belschak, F. (2005). Belief in a just world, causal attributions, and adjustment to sexual violence. *Social Justice Research*, 18, 25-42.

Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. New York: Plenum Press.

Lucas, T., Alexander, S., Firestone, I., & LeBreton, J. (2007). Development and initial validation of a procedural and distributive just world measure. *Personality and Individual Differences*, 43, 71-82.

Otto, K., & Dalbert, C. (2005). Belief in a just world and its functions for young prisoners. *Journal of Research in Personality*, 39, 559-573.

Otto, K., & Schmidt, S. (2007). Dealing with stress in the workplace: Compensatory effects of belief in a just world. *European Psychologist*, 12, 253-260.2007

Otto, K., Boos, A., Dalbert, C., Schöps, D., & Hoyer, J. (2006). Posttraumatic symptoms, depression, and anxiety of flood victims: The impact of the belief in a just world. *Personality and Individual Differences*, 40, 1075-1084.

Steensma, H., & van Dijke, R. (2006). Attributional styles, self-esteem, and just world belief of victims of bullying in Dutch organizations. *International Quarterly of Community Health Education*, 25, 381-392.

Strelan, P. (2007). The prosocial, adaptive qualities of just world beliefs: Implications for the relationship between justice and forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 43, 881-890.

Sutton, R. M., & Douglas, K. M. (2005). Justice for all, or just for me? More evidence of the importance of the self-other distinction in just-world beliefs. *Personality and Individual Differences*, 39, 637-645.

Sutton, R. M., & Winnard, E. J. (2007). Looking ahead through lenses of justice: The relevance of just-world beliefs to intentions and confidence in the future. *British Journal of Social Psychology*, 46, 649-666.